

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО
ЛЬВІВСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ

*Присвячується 250-річчю
надання Мізочу маґдебурзького права*

Андрій ФЕЛОНЮК

**ЮЗЕФ ДУНІН-КАРВИЦЬКИЙ
ТА МАґДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО МІЗОЧА
НА ВОЛИНІ**

Рівне - 2011

ББК 63.3 (4 Укр-4Рів) 5

Ф - 384

УДК 82(091)477

Редактор *Ольга Веремчук*

Технічне оформлення *Наталії Романів*

Відповідальний за випуск *Володимир Лапсюк*

*Видано коштом
Міценка Сергія Олександровича*

*Дослідження виконано за підтримки Kasy im. Józefa Mianowskiego
Fundacji Popierania Nauki та Funduszu Królowej Jadwigi
Uniwersytetu Jagellońskiego.*

Фелонюк А. В.

Ф - 384. Юзеф Дунін-Карвицький та магдебурзьке право Мізоча на Волині. – Рівне: ФОП Лапсюк В. А., 2011. - 28 с.

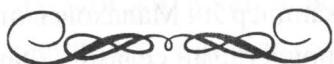
ISBN 978-966-8883-80-4

Автор знайомить читача з історією розвитку містечка Мізоч, ключову роль в якому відіграла родина власників Дунін-Карвицьких. За роки їх володіння Мізочу надано магдебурзьке право, його перетворено на адміністративно-господарський осередок їхніх маєтків та центр громадсько-культурного життя Волині другої половини XVIII – початку XX ст.

ББК 63.3 (4 Укр-4Рів) 5

ISBN 978-966-8883-80-4

© Андрій Фелонюк, 2011

Родина власників містечка Мізоч, що на півдні Рівненщини, Дунін-Карвицьких відіграла ключову роль в історії його розвитку: за володіння Карвицьких Мізочу було надано магдебурзьке право, його перетворено на адміністративно-господарський осередок маєтків та, відповідно, на один із центрів громадсько-культурного життя Волині другої половини XVIII- початку XX ст.

Першим власником Мізоча з роду Дунін-Карвицьких був Юзеф Каетан Дунін-Карвицький¹. Достовірно відомо, що в його оренду село перейшло 16 грудня 1747 р., згідно з умовами угоди, укладеної між ним та власником маєтків Острозької ординації (до якої Мізоч належав із 1609 р.) князем Янушем Сангушком². Нащадок Юзефа Карвицького, також Юзеф, у популярній публікації про історію містечка зазначав, що Я. Сангушко передав село у пожиттєве користування Юзефові Карвицькому після смерті попереднього орендаря, волинського каштеляна Кароля Вижицького³. Насправді, Кароль Вижицький помер

---

¹ Фелонюк А. До питання про діличну приналежність Мізоча у XVIII – на початку XX ст. / А.Фелонюк // Слов'янський вісник: збірник наукових праць. Серія "Історичні науки" [відп. ред. Л. Шелюк]. – Вип. 5. – Рівне, 2005. – С. 37-41.

² Archiwum Państwowe w Krakowie. Oddział I (na Wawelu) (далі – АРКr). – Podh II 47. – S. 257.

³ K[arwicki] J. Mizocz // Ziemia. – Warszawa, 1914. – Nr. 16. – S. 248.

1737 р.⁴, а до 1747 р. Мізоч утримувала його вдова – Барбара⁵.

Номінально Мізоч входив у комплекс маєтків Острозької ординації до 7 листопада 1753 р. Саме тоді, за умовами Колбушовської угоди, маєтки Острозької ординації поділили між собою кілька впливових магнатів Речі Посполитої⁶, серед них і великий коронний канцлер Ян Малаховський, у власність якого перейшов Мізоч із прилеглими селами⁷. Фактичним орендарем села і надалі залишався Ю. Карвицький, приятель і клієнт Я. Малаховського. Колбушовську угоду вважали незаконною, а факт поділу Острозької ординації – недійсним до 1766 р., коли сейм підтвердив цю угоду і перевів маєтки на земське право⁸. Відтак, лише з цього року Ю. Карвицький отримав Мізоч у спадкове володіння. Попри вказані неузгодженості, Ю. Карвицький розбудовував село, а 23 вересня 1761 р. отримав від короля Августа III для Мізоча магдебурзьке право⁹, унаслідок чого у другій по-

---

⁴ Herbarz Polski *Kaspra Niesieckiego S. J.* powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez *Jana Nep. Bobrowicza*. – Lipsko, 1842. – Т. IX. – С. 468.

⁵ АРКр. – Подл II 47. – С. 257.

⁶ *Marcinek R.* Sanguszko Janusz Aleksander / *R. Marcinek* // *Polski Słownik Biograficzny*. – Wrocław–Warszawa–Kraków, 1992. – Т. XXXIV. – С. 491.

⁷ *Kardaszewicz S.* Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historyi Wołynia / *S. Kardaszewicz*. – Warszawa–Kraków, 1913. – С. 270.

⁸ *Marcinek R.* Sanguszko Janusz Aleksander. – С. 491.

⁹ У довідковій літературі Російської імперії другої половини XIX ст., а також у краєзнавчій радянського часу вміщено помилкові відомості, що Мізочу було надано статус містечка 23 вересня 1759 р. Вперше таку дату зафіксовано в інформаційно-довідковому виданні 1860 р. «Городские поселения в Российской империи». Див.: *Городские поселения в Российской империи*. – СПб., 1860. – Т. I. – С. 409; *Географическо-статистический словарь Российской империи* / [сост. П. Семенов]. – СПб., 1867. – Т. III. – С. 236. О. Воронін першим подав дві дати – 1759 р., покликаючись на книгу «Городские поселения в Российской империи», та 1761 р. – за відомостями мирових з'їздів, зібраних 1868 р., які й стали основою його «Записки» (*Воронин А.* Записка о владельческих городах и местечках Юго-Западного края / *А. Воронин*. – К., 1869. – Без пагінації).

ловині XVIII ст. Мізоч набув статусу міського осередку локального значення.

Для з'ясування передумов надання Мізочу магдебурзького права, його наслідків для розвитку містечка, про що йтиметься нижче, слід проаналізувати життєвий шлях та діяльність його власника Юзефа Карвицького. Він відіграв не останню роль в історії Речі Посполитої середини XVIII ст., зокрема був активним учасником політичної боротьби на завершальному етапі правління у Польсько-Литовській державі представника династії Веттінів Августа III, що уможливило його вдалу господарську діяльність у Мізочі. Магдебурзьке право – один з її результатів.

***

Юзеф Карвицький належав до роду Дунін-Карвицьких, коріння якого сягало давнього польського роду Дуніних-Лабендзів. Родовим гніздом роду називають село Скінно на Сілезії¹⁰. Це поселення отримав від князя Болеслава Кривоустого протопласта роду – Пйотр Дунін. Дуніни-Лабендзи вже у XV ст. не відігравали в Польському королівстві значної суспільно-політичної ролі, хоча їхні представники брали участь у Грюнвальдській битві 1410 р. та укладанні Городельської унії 1413 р.¹¹. Безпосередньо осідком роду Дунін-Карвицьких було село Карвиці в Опочинському повіті Сандомирського воєводства. Представники

---

¹⁰ *Kulikowski A. Wielki herbarz rodów polskich / A. Kulikowski. – Warszawa, 2005. – S. 241.* Польський хроніст Ян Длугош вважав Лабендзів вихідцями з Данії, хоча це не підтверджено у пізніших джерелах. Натомість чеські дослідники виводять рід від чеського роду Швамбергів, підтвердженням чого є, наприклад, ідентичність гербів (*Sękowski R. Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny / R. Sękowski. – Katowice, 2003. – Т. II : D–G. – S. 99*).

¹¹ *Kulikowski A. Wielki herbarz rodów polskich. – S. 242.*

роду займали титулярні уряди у повітах цього воєводства і не мали високого становища у шляхетському соціумі регіону.

Рік народження Юзефа Карвицького невідомий. Втім, з огляду на те, що вже у 1731 р. Ю. Карвицький був повнолітнім, оскільки після смерті батька уклав за себе і малолітнього брата Казимира угоду продажу діличного села Мрочкова в Опочинському повіті, можна припустити, що народився він між 1700–1710 рр. Крім того, у контексті з'ясування дати народження Ю. Карвицького варто взяти до уваги той факт, що земські уряди в Опочинському повіті було запроваджено лише у 1736 р.¹² і Ю. Карвицький, який з 19 липня 1736 до 21 травня 1742 р. був першим опочинським чашником¹³, очевидно, мав на цей час приблизно 30 років, оскільки нечасто земські уряди, хоча й титулярні, отримували шляхтичі середнього достатку, вік яких був меншим за 30.

Батько Юзефа Карвицького, Пйотр Ярослав, 1693 р., після розподілу з братом смоленським мечником Марціном Збігнєвом спадку отримав такі села в Опочинському повіті: Волю Карвицьку, Крашків, частину Мрочкова, Скшишів і Сельця. Ці п'ять сіл перейшли у спадок його синам. Мрочків Юзеф продав 1731 р., а решту передав у одноособову власність своєму братові Казимирові 1738 р., що дає підстави констатувати про те, що станом на 1738 р. він залишився без батьківських маєтків. Що спонукало Ю. Карвицького до передавання усіх нерухомостей братові? Такий вчинок Юзефа видається нелогічним, з огляду на те, що від 21 травня 1742 до 30 грудня 1748 р. він – опочинський підчашій¹⁴, тобто урядник

---

¹² Urządnicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku: Spisy / Opracowali K. Chłapowski i A. Falniowska-Gradowska. – Kórnik, 1993. – S. 46.

¹³ Ibid. – S. 47.

¹⁴ Ibid. – S. 50.

повітового рівня із незначним суспільним статусом¹⁵. Відтак, для встановлення того, наскільки поведінка Юзефа було розумною, варто проаналізувати подальший розвиток його кар'єри.

Кінець 1730-1740-х рр. у житті Юзефа Карвицького позначений початком якісно нового етапу його кар'єри. Юзеф переростає рівень повітового шляхетського середовища і потрапляє, до певної міри, на загальнодержавний, а конкретніше, в оточення вищих королівських урядовців. Так, у 1740 р. його обрано депутатом Коронного трибуналу від Чернігівського воєводства. Іншими аргументами для підтвердження думки про кар'єрний злет Ю. Карвицького є такі, як: отримання у 1748 р. після відмови від уряду опочинського підчашія посади регента коронної канцелярії¹⁶; надання у 1753 р. і до 1760 р. права утримувати

---

¹⁵ В ієрархії земських урядів і чашника, і підчашія вважали гідностями, користувачі яких не виконували жодних функцій і обов'язків, а лише "samym się tylko tytułem odznaczają" (*Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza.* – Lipsko, 1839. – Т. I. – S. 421).

Підстолія за ієрархією розмішували шостим (з 15 урядів), після підскарбія, гродського старости, хорунжого, судді та стольника. Натомість чашника ще нижче – за підсудком і підстолієм (*Ibid.* – S. 420). З огляду на наведену градацію урядів Юзеф, отримавши гідність підчашого, порівняно з чашником у середовищі локальної шляхетської корпорації (у такому разі на рівні Опочинського повіту), підвищив свою суспільну позицію.

¹⁶ Посаду регента коронної канцелярії вважали надвірним несенаторським урядом. В ієрархії коронних урядів регент коронної канцелярії стояв вище за гродських і земських урядників, але нижче від надвірних міністерських чинів. У Речі Посполитій було чотири регенти, для кожної канцелярії: два коронні (підканцлерської і канцлерської) та відповідно литовські. В обов'язки регента входило: догляд за правомірним складанням документів, подання на підпис королеві від імені канцлера, засідання в асесорському суді тощо. Регента було визнано найбільш довіреним помічником канцлера і призначав його король за поданням останнього (*Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza.* – Lipsko, 1839. – Т. I. – S. 418).

гусарську хоругву; обрання у 1753 р. маршалком коронного трибуналу в Пйотркові. Необхідно додати, що посаду маршалка вважали досить високою в ієрархії посад Речі Посполитої, наприклад, саме з неї розпочинали свою суспільно-політичну кар'єру молоді представники магнатських родів¹⁷.

Така стрімка реалізація суспільно-політичного авансу шляхтича повітового рівня дає підстави зробити припущення про його зв'язки з вищими сановниками Речі Посполитої. Юзеф був клієнтом і товаришем великого коронного канцлера Яна Малаховського (1746-1762 рр.). Маємо факти обстоювання Малаховським майнових інтересів Карвицького у судовому процесі з коронним надвірним маршалком Єжи Мнішхом (див. далі). Ю. Карвицький мав зв'язки з Я. Малаховським ще з часів урядування в Опочинському повіті, звідки вони обоє родом. Я. Малаховський у 1726-1752 рр. утримував уряд опочинського старости¹⁸. Напевне, він посприяв утвердженню Карвицького на урядах чашника і підчашія. Отримання посади регента коронної канцелярії також можна потрактувати як безпосередній доказ тісних зв'язків між ними. Надалі стосунки Юзефа із Малаховськими виявляються у факті шлюбу 12 липня 1793 р. його сина Кшиштофа з єдиною дочкою сина Яна Малаховського, останнього великого коронного канцлера Гіацинта (Яцка) Малаховського¹⁹.

Дружні стосунки з магнатською родиною Малаховських уможлилювали нагромадження Карвицьким матеріальних статків. Від 1740-х рр. він розпочинає власну маєткову політи-

---

¹⁷ *Zielińska T. Poczet polskich rodów arystokratycznych / T. Zielińska. – Warszawa, 1997. – S. 16.*

¹⁸ *Urzednicy wojewodztwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. – S. 53.*

¹⁹ *Tajna korespondencja z Warszawy 1792–1794 do Ignacego Potockiego. Jan Dembowski i inni / Opracowali M. Rymyszyna i A. Zahorski. – Warszawa, 1961. – S. 225.*

ку: 1743 р. купує село Хибиці з прилеглостями у Сандомирському повіті; 1747 р. – Карпівці та Волошівку в Житомирському повіті Київського воєводства, Мізоч і Півче в Луцькому повіті Волинського воєводства²⁰; 1770 р. – Будераж і Суйми. Достовірно відомо, що станом на 1 лютого 1775 р. Карвицький також володів Бущею, Білашевом, Великою Мощаницею, Малою Мощаницею, Салтанівкою, Стеблівкою, Ступном у цьому ж повіті²¹.

Юзеф Карвицький у 1750-1770-х рр. був досить відомою у Речі Посполитій особою. Причину цього, окрім протекції Я. Малаховського на початковому етапі, вбачають у твердій особистій позиції й у відстоюванні приватних інтересів (судова справа за м. Рокитне), і дотриманні права в ході виконання покладених на нього обов'язків (страата шляхтича Анджея Шуляжицького 1753 р.).

У мемуариста Анджея Кітовича описано випадок під час Пйотрковського коронного трибуналу 1753 р. Анджей Шуляжицький, прагнучи отримати депутатство від Равського воєводства перед присягою у костелі, разом зі своїми прихильниками вчинив збройний напад на свого конкурента шляхтича Млодзянковського і його друзів, а потім, своєсільно “положивши одну руку на хрест, а в другій утримуючи закривавлену шаблю, присягав на святу справедливість”²²; після цього прагнув зайняти посаду маршалка трибуналу, проте ним обрали Ю. Карвицького, “пана невеликого, але повагу права здатного утримувати”, а Шуляжицького заарештували і на третій день після оголошення судового рішення стратили.

---

²⁰ APKr. – Podh II 47. – S. 257–259.

²¹ Archiwum Główne Akt Dawnych (далі – AGAD). – Archiwum Lubomirskich z Małej Wsi. – Sygn. 1649. – K. 152–172.

²² *Kitowicz J. Pamiętniki czyli Historia polska / Tekst opracowała i wstępem poprzedziła P. Matuszewska; komentarz Z. Lewinówny.* – Warszawa, 1971. – S. 68.

Стойка позиція і наполегливість Ю. Карвицького у справі виконання вироку були тими чинниками, які зумовили його загальновідомість і повагу до нього у середовищі депутатів Пйотрковського трибуналу²³. А. Кітович також описує випадок у Білому Стоці під час обіду Ю. Карвицького у великого коронного гетьмана Яна Браницького. Леон Шуляжицький, брат страченого Анджея, який прислужував біля столу, проколов собі ножем руку і, набравши в посудину крові, подав посудину Карвицькому, промовляючи: “бери, Карвицький, напийся нашої крові”, за що його було покарано сотнею батогів²⁴.

Інша подія, в якій виявив себе Ю. Карвицький, – це відстоювання на вальному сеймі 1758 р. питання про надання Курляндії у ленне володіння синові польського короля Августа III – королеви Каролі Веттіну. Лобіювання цієї справи у сеймі канцлером Я. Малаховським за допомогою свого приятеля Ю. Карвицького, посла на сейм від Київського воєводства²⁵, сприяло позитивному рішенню на користь королевича²⁶. Ця вдала акція покращила позиції канцлера при королівському дворі, а Ю. Карвицькому допомогла отримати у 1761 р. для Мізоча магдебурзьке право²⁷.

Значного розголосу в державі набув судовий процес, який тривав між Ю. Карвицьким і коронним надвірним маршалком Єжи Мнішхом у 1758–1768 рр., за містечко Рокитне у Білоцерків-

---

²³ Ibid. – S. 68-69.

²⁴ Ibid. – S. 70.

²⁵ *Czeppe M.* Kamaryla Pana z Dukli. Kształtowanie się obozu politycznego Jerzego Augusta Mniszcha 1750–1763 / M. Czeppe. – Warszawa, 1998. – S. 137.

²⁶ *Дымницька В.* Małachowski Jan // *Polski Słownik Biograficzny* / W. Dymnicka. – Warszawa–Wrocław–Kraków–Gdańsk, 1974. – Т. XIX. – S. 400.

²⁷ *Фелонюк А.* До питання про діличну приналежність Мізоча у XVIII – на початку XX ст. – С. 40.

Польський король Август III

ському старостві Київського воєводства²⁸. Під час цієї судової суперечки Юзефом Карвицьким було не лише продемонстровано впевненість у своїх силах та непоступливість у справі відстоювання власних майнових інтересів, а й розкрито тогочасні проблеми щодо правової культури Речі Посполитої. Судову тяганину поміж Карвицьким і Мнішхом варто визнати тим «лакмусовим папірцем», за допомогою якого було підтверджено наявність у Речі Посполитій середини XVIII ст. правового нігілізму і практики нехтування законом.

Суперечки щодо діничної належності Рокитного розпочалися з 1711 р., коли містечко, після більш як півстолітнього перебування під владою козаків, знову увійшло до складу Польсько-Литовської держави. Нерухомість на той час належала князям Сангушкам, але майнові претензії на неї мали і нащадки XVI-вічних дідичів – шляхетська родина Суринів, і білоцерківські старости, які вважали її власністю короля. Врешті, не прагнучи бути втягненими у судові суперечки, Сангушки продали Рокитне Юзефові Карвицькому, який продовжив процес, намагаючись довести почергову діничну належність маєтності князям Острозьким, Заславським, Сангушкам і, зрештою, собі. У 1761 р., після смерті білоцерківського старости Яна Яблоновського, який розпочав судитися з Карвицьким за Рокитне, новий староста Єжи Мнішех відмовився визнавати над містечком земське право і надалі утримував його при старостві. Судові суперечки такого роду входили до юрисдикції надвірного (асесорського) суду. Його зверхник, канцлер Я. Малаховський, виніс вирок Мнішхові із заборонаю виконання функцій маршалка і судді маршалківського суду. Не підкорившись рішенню канцлера, Мнішех оскаржив його у Коронному трибуналі. Цей вчинок був прецедентом

---

²⁸ *Starczewski E. Możliwość polskie na tle dziejów / E. Starczewski. – Kijów, 1917. – Т. II. А. Czasy saskie. – S. 129-135.*

у тогочасній судовій практиці, оскільки вироки надвірного суду, виголошені від імені короля, не підлягали апеляції. Незгода з Малаховським означала не лише виступ проти волі канцлера, а й короля. Ще більшого розголосу ця історія набула через неадекватну поведінку Августа III: замість того, щоб за логікою польських законів, підтримати канцлера, він підтримав маршалка. Більше того, унаслідок тиску двірської партії, лідером якої був Мніших, Коронний трибунал визнав не правочинним рішення Малаховського і передав права на Рокитне білоцерківському старості. Конфлікт на цьому не було вичерпано. На бік Яна Малаховського стало магнатське угруповання Чарторийських (т. зв. «фамілія») на чолі з великим литовським канцлером князем Міхалом Чарторийським. Відтак, сперечалися не Карвицький із Мнішхом за Рокитне, а радше Малаховський із Мнішхом, протистояли канцлер маршалкові, конфліктували магнатські партії (двірська – прибічники Сасів і «фамілія») – прихильники поміркованих реформ у країні та зміцнення королівської влади, але не саксонської династії) за нав'язування власної правової поведінки і державної політики. Конфлікт, набираючи все загрозливіших обрисів, зокрема й можливості військового протистояння, знівельовано через смерть короля (1763 р.): на вальному сеймі 1764 р. права на Рокитне визнано за Юзефом Карвицьким²⁹.

Як уже згадано, протистояння з Єжи Мнішхом зробило Ю. Карвицького відомим у Речі Посполитій. Сейм лише 1768 р.

---

²⁹ *Starczewski E.* Możliwość polskie na tle dziejów. – S. 130–135; Biblioteka Czartoryskich Muzeum Narodowego w Krakowie. Rękopisy (далі – B. Czart.). – Nr 969. – K. 9-169; *Kitowicz J.* Opis obyczajów za panowania Augusta III / J. Kitowicz / Wstęp *M. Dernasiewicz.* – Warszawa, 1985. – S. 142, 347; *Czaplińska M.* Mniszech Jerzy August Wandal / *M. Czaplińska* // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 1976. – T. XXI. – S. 471; *Rulikowski E.* Rokitne / *E. Rulikowski* // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów sławiańskich / Wydany pod red. *B. Chlebowskiego, W. Walewskiego.* – Warszawa, 1888. – T. IX. – S. 706-707.

прийняв рішення створити спеціальну комісію для остаточного підтвердження чи спростування спадкових прав Сурин на Рокитне. Про результати діяльності комісії нам невідомо, однак знаємо, що Юзеф Карвицький остаточно утвердився у ділничних правах на містечко 1775 р. після укладання полюбовної угоди з Суринами і Якубовськими, за умовами якої останні відмовлялися від претензій на маєтність. За час перебування Рокитного у власності Юзефа Дунін-Карвицького, унаслідок його господарських ініціатив, місто швидко залюднилося. До маєткового комплексу входили також села Ольшаниця, Телешівка, Ромашки і Шарки.

Набуття Ю. Карвицьким вигідних зв'язків у придворних колах детермінувало подальше отримання ним гідностей, хоча й суто формальних, проте таких, що підтверджували його певний суспільний статус і вплив: з 1775 р. Юзеф титулує себе графом; 1779 р. отримує орден Св. Станіслава³⁰; з 4 січня 1781 до 24 листопада 1782 р. він – полянецький³¹, а з 24 листопада 1782 р. і до смерті – завіхостський (Сандомирське воєводство) каштелян³². Незважаючи на титулярність цього уряду, набуття статусу каштеляна означало автоматичне надання місця у сенаті Речі Посполитої. Загалом каштелянство Юзефа Карвицького вважаємо вершиною його суспільно-політичної кар'єри. Більше того, від конкретного каштелянства залежало, яке за рахунком місце в сенаті займатиме особа. В ієрархії 54 тогочасних каштеляній Полянецьке було розміщеним на дев'ятнадцятому місці, на-

---

³⁰ B. Czart. – Nr 775. – K. 385.

³¹ Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI-XVIII wieku. – S. 67.

³² Ibid. – S. 164. Збереглася оригінальна грамота на це каштелянство, підписана власноручно королем Станіславом Августом. Див.: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie. Rękopisy. – Nr 1996.

томість Завіхостське – на восьмому³³. Практикували таку ж саму черговість засідання каштелянів у сенаті (відповідно, полянецький – 105, а завіхостський – 94)³⁴. Зрозуміло, що в очах співвітчизників вище місце забезпечувало шляхтичеві більше гідності та честі.

Як вияв впливовості Юзефа Карвицького у державі варто трактувати ведення ним справ і публічного, і приватного характеру з впливовими магнатами Речі Посполитої. Серед кореспондентів Ю. Карвицького фігурують: у 1748 р. – сandomирський воєвода Ян Тарло³⁵, 1752–1760 рр. – великий коронний гетьман Ян Клеменс Браницький³⁶, 1767 р. – коронний підчаший Фелікс Чацький³⁷, 1768 р. – віленський воєвода Кароль Радзивілл³⁸, 1779 р. – плоцький єпископ Кшиштоф Шембек³⁹ та ін. Під кінець життя Ю. Карвицький підтримував стосунки зі згаданим уже К. Шембеком, краківським підкоморієм Міхалом Валевським, братом Ромуальда Валевського, чоловіка однієї з його дочок, коронним секретарем Каетаном Солтиком, коронним референдарем Йоахимом Малаховським⁴⁰.

Високий статус Ю. Карвицького в шляхетському соціумі підтверджує його вдала шлюбна політика. Перед 1753 р. він одружився з молодшою дочкою накельського каштеляна Антонія

---

³³ Herbarz Polski *Kaspra Niesieckiego S. J.* powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez *Jana Nep. Bobrowicza*. – S. 292-334.

³⁴ Urzędnicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku. – S. 6.

³⁵ Biblioteka Jagiellońska w Krakowie. Rękopisy. – Nr 6147 IV (Teki Władysława Górskiego. «Autografy dawne». T. 5). – S. 9.

³⁶ AGAD. – Archiwum Roskie. – Nr IX/21. – K. 1–2, 3, 4, 5–6, 9.

³⁷ Ibid. – Nr 1172. – S. 163-175.

³⁸ Ibid. – Archiwum Radziwiłłów. – Dział V. – Nr 6492. – S. 4.

³⁹ B. Czart. – Nr 775. – S. 385.

⁴⁰ *Pułaski K.* Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. Monografie i wzmianki / K. Pułaski. – T. I. – Brody, 1911. – S. 98.

Шембека Геленою, представницею досить впливового шляхетського роду⁴¹. Юзеф Карвицький з Геленою Шембек мав п'ять дочок – Маріанну, Анну, Ізабеллу, Констанцію та Терезу – і двох синів – Яна Непомуцена і Кшиштофа⁴². Дочку Ізабеллу видав за Леопольда Швейковського, в майбутньому – останнього подільського воєводу (1790-1793 рр.)⁴³. Через решту дочок поріднився з Валецькими, Вилежинськими та іншими знатними родами⁴⁴. Одруження, однак вже після його смерті, сина Кшиштофа з дочкою коронного канцлера Г. Малаховського, хоча і проти волі останнього, доводить важливу роль Карвицького в середовищі досить впливової у другій половині XVIII ст. родини Малаховських.

Помер Юзеф Дунін-Карвицький 19 березня 1784 р.⁴⁵ у Мізочі, де й був похований. Мізоч із навколишніми маєтками перейшов у спадок його молодшому синові – Кшиштофу.

Загалом у суспільно-політичній кар'єрі Ю. Карвицького можна виокремити три етапи: перший період – 1730-1740-ві рр. – час перебування у локальному середовищі шляхти Опочинського повіту Сандомирського воєводства; другий – 1750-1760-ті рр. – період,

---

⁴¹ Після смерті дружини 1738 р. Антоній Шембек залишив каштелянство і прийняв чернечий постриг. Помер 1775 р. у 80-тирічному віці. Його сина Кшиштофа, швагера Юзефа Карвицького, в 1785 р. номіновано на плоцького єпископа. Це, очевидно, один із небагатьох шляхетських родів, з якого вийшло найбільше духовних осіб, що важливо – єпископського сану (*Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J. powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nep. Bobrowicza.* – Lipsko, 1842. – Т. IX. – S. 615).

⁴² *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej / Opracowany przez S. hr. Uruskiego.* – Warszawa, 1909. – Т. VI. – S. 237–238.

⁴³ *Urządnicy podolscy XIV–XVIII wieku: Spisy / Opracowali E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka.* – Kórnik, 1998. – S. 150.

⁴⁴ *Pułaski K. Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy.* – S. 93.

⁴⁵ *Urządnicy województwa sandomierskiego XVI–XVIII wieku.* – S. 164.

коли Ю. Карвицький відігравав важливу роль на загальнодержавному рівні; третій період – 1770 – початок 1780-х рр. – час, коли він відійшов від активної участі у політичних справах, хоча після здобуття сенаторського крісла формально входив до когорти найвищих сановників Речі Посполитої.

Окреслені три етапи суспільної кар'єри Ю. Карвицького певною мірою відображають послідовність його господарської політики. Найактивніша фаза – згромадження маєтків, особливо у Луцькому повіті Волинського воєводства, припадає на час діяльності у політичному житті Речі Посполитої 1740–1760-х рр. Саме тоді Ю. Карвицький обрав своєю резиденцією Мізоч, який у майбутньому став родовим гніздом Волинської гілки роду Карвицьких. Властиво, у цей час Мізоч було перетворено із села на міське поселення: його власник виклопотав магдебурзьке право (1761 р.), запровадження якого спричинило трансформацію містечка в один з осередків культурного життя, торгівлі та ремесел Південної Волині.

Причини суспільного злету Ю. Карвицького слід вбачати у дружніх стосунках з Яном Малаховським. Політична орієнтація останнього, у період діяльності магнатських партій у державі, зумовлювала суспільно-політичну поведінку Ю. Карвицького. Загалом близькі стосунки з цим впливовим магнатом Речі Посполитої 1740 – поч. 1760-х рр., а також наявність вольових якостей характеру (наполегливість, стійкість у відстоюванні власних інтересів) були тими чинниками, які детермінували набуття Карвицьким значного суспільного статусу і на загальнодержавному рівні, і в шляхетському середовищі Волині третьої чверті XVIII ст.

Надання Мізочу магдебурзького права варто потрактувати, з одного боку, як мету господарської ініціативи Ю. Карвицького 1750-х рр., а з іншого, – як засіб зміцнення його матеріальних і політичних позицій на майбутнє.

В руслі аналізу задекларованої у роботі проблеми слід назвати кілька причин надання Мізочу міського статусу. На переконання польських істориків, магнати чи заможна шляхта, утворюючи нове місто, керувалися передусім можливістю отримання нового джерела прибутків. Нове місто у період кризи торгівлі збіжжям – це спроба вирішення проблеми шляхом утворення осередків, які б уможливили збут фільваркової продукції⁴⁶. Другу причину дослідники вбачають у бажанні окремих впливових осіб засновувати адміністративні осередки у маєтках, де знаходилася їхня резиденція. З огляду на потребу формування ринку товарного обміну і центру управління у маєтках розбудовують два типи міст: резиденційних та господарських⁴⁷. Мізоч за своїм функціональним призначенням був прикладом об'єднання вищеназваних двох типів містечок.

Нове містечко стало центром фільварку Карвицьких наприкінці 1740–1750-х рр. У 1747 р. Ю. Дунін-Карвицький отримав Мізоч у занедбаному стані. Про справедливість такої думки можна зробити висновок зі згадки у його листі (написаному дубенському губернатору Требуховському під час першого приїзду до села 16 березня 1748 р.) про те, що в панському будинку немає добрих ані дверей, ані вікон, і що все змушений привози-

---

⁴⁶ *Wyrobisz A. Rola miast prywatnych w Polsce w XVI i XVII wieku / A. Wyrobisz // Przegląd Historyczny. – Warszawa, 1974. – Ő. 65. – Z. 1. – S. 24-25; Książek M. Zagadnienia genezy rozplanowania i typologii miast prywatnych XVI i XVII wieku w południowej Małopolsce / M. Książek. – Kraków, 1988. – S. 37.*

⁴⁷ *Książek M. Zagadnienia genezy rozplanowania i typologii miast. – S. 38-39.*

ти з Дубна⁴⁸. Можна припустити, що на зламі 1740–1750-х рр. коронний регент зробив Мізоч своїм постійним осідком, оскільки у листі від 16 жовтня 1752 р. згадує про своїх дітей, які там проживали⁴⁹.

У листі від 17 листопада 1753 р. до названого вище Требуховського між іншим ідеться про прохання поїхати до Мізоча і простежити справу з розмежуванням Мізоча і Стубла у районі нового ставу і млина (“...koło nowego stawu у młyna...”)⁵⁰. Ця інформація зайвий раз дає підстави стверджувати про облаштування Ю. Карвицьким наприкінці 1740-х на початку 1750-х рр. помістя для власного проживання.

На час надання магдебурзького права Мізоч уже був центром локального ринку зі збутом продуктів сільського господарства та товарів ремісничого виробництва. Формою обміну цієї продукції та товарів слугували щотижневі торги та ярмарки.

Правовою основою надання міського статусу Мізочу слід вважати локаційний привілей від 23 вересня 1761 р., за яким йому було одночасно надано магдебурзьке право. Цей документ варто назвати початком міської метрики Мізоча. Попри те, що документ створював правові підстави для визнання Мізоча містом, міський статус він міг мати і раніше, наприклад у 1750-х рр., коли Юзеф Дунін-Карвицький почав розбудовувати поселення як свою резиденцію. Однак джерельних підтверджень цьому ми не маємо.

Ознаками трансформації Мізоча із села у місто за королівським привілеєм мали б стати: 1) фортифікації міста (вали, фоси, греблі); 2) право ремісників і купців різного фаху селитися в місті; 3) право привозити всілякі товари, складати та торгувати

---

⁴⁸ APKr. – ASang. – Rkps 579.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

*Локаційний привілей для Мізоча
від 23 вересня 1761 р.*

Герб Мізоча, наданий в 1761 р.

ними; 4) нове місто отримувало назву Великий Мізоч і круглої форми печатку «для затвердження актів, справ, листів та інших своїх міських умов», на якій було зображено вирізної форми щит із переплетеними літерами «M» і «W» – абрєвіатурою назви містечка, над щитом – корону, а довкола герба напис: «HERB MIASTA, MIASTA MIZOCZ»; 5) маґдебурзьке право зі всіма привілеями на взірець королівських міст, а саме – організацією ради на чолі з бурмистром і лави під зверхністю вїта (в сукупності ці два органи склали маґістрат); право поміж себе обирати інших міських урядників; у компетенцію міського суду мали входить всі поточні справи (окрім кримінальних, які вирішували в судах королівських міст), арешти зловмисників на міській території; міська рада могла надавати міське право бажаним, а ті після прийняття присяги ним вільно користуватися; також право засновувати купецькі братства і цехові організації, затверджувати їхні статuti; майстри цехів могли обирати старших, приймати учнів, визволяти підмайстрів на зразок цехів королівських міст; 6) нове місто було звільнено і вилучено із трибунальської, земської, гродської, воєводської, підкоморської та інших юрисдикцій, а знаходилося під владою лише маґістрату; 7) для заселення нового міста ремісниками, купцями всіх його мешканців звільнено від королівських контрибуцій; 8) для збільшення людності та міських прибутків у понеділок щотижня запроваджували торги, а щороку – 12 ярмарків: перший – у найближчу неділю після Нового року, другий – на свято Стрітєння Господнього, третій – на свято Св. Олексія, четвертий – на свято Св. Юрія, п'ятий – на свято Вознесіння Господнього, шостий – на свято Сострадання Прєсвятої Богородиці, сьомий – на свято Сорока п'яти мучеників, восьмий – на Преображення Господне, дев'ятий – на Воздвиження Чесного Хрєста, десятий – на свято Св. Луки, одинадцятий – на свято Св. Параскеви і дванадцятий – на свято Зачаття Прєсвятої Богородиці; 9) дозвіл

приїжджати звідусіль на торги та ярмарки всім бажаючим із різноманітними речами, товарами (наприклад, конями, волами та іншою худобою), з вільним їхнім продажем, купівлею, обміном тощо⁵¹.

За привілеєм вибори міських урядників мали б відбуватися із врахуванням одного застереження: власник містечка отримував право «пропонувати бурмистра, призначати економічний і сиротинський уряди, описувати міські прибутки та їхню адміністрацію». Практично це означало повний контроль власника над прибутками та владою Мізоча через поставленого власником бурмистра й економічний уряд, до якого, очевидно, входили урядники його маєтків.

Надання Мізочу права на проведення торгів і ярмарків варто тлумачити як спосіб поліпшення подальшої економічної діяльності Ю. Дунін-Карвицького: вказана господарська прерогатива насамперед була вигідна власнику містечка, оскільки до його скарбниці надходили податки за право торгівлі. Натомість не маємо достатньо джерельних відомостей про функціонування містечка відповідно до вищеперерахованих норм магдебурзького права⁵². З огляду на зазначене виникає безліч дослідницьких запитань, на які однозначну відповідь на сьогодні дати важко. Відтак, хто отримував користь від магдебурзького права: власник чи мешканці містечка? Чи був зацікавленим власник Мізо-

---

⁵¹ Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов. – К., 1869. – Ч. 5. – Т. 1: Акты, относящиеся к истории городов и местечек в Юго-Западной России (1432-1798 гг.) [под ред. В. Б. Антоновича]. – С. 402-404.

⁵² Усі документи з родинного архіву Карвицьких, зокрема ті, що стосувалися магдебурзького права Мізоча, втрачено під час української революції 1917-1920 рр., а рештки, які передала до бібліотеки ординації Красинських сестра останнього власника містечка Юзефа Дунін-Карвицького – Ядвіга, згоріли під час повстання у Варшаві 1944 р. Зберігся лише фрагмент цехової документації, який сьогодні знаходиться у фондах Державного історико-культурного заповідника м. Острога.

ча у повноцінній реалізації магдебурзького права, тобто у самоврядуванні, що означало втрату окремих його економічних позицій у містечку? Чи справді управління Мізоча ґрунтувалося на нормах магдебурзького права, чи такі норми було лише теоретично регламентовано королівським привілеєм? Які атрибути магдебурзького права реалізовували у містечку впродовж другої половини XVIII ст.? Яким чином приватне містечко на магдебурзькому праві співіснувало із власником? Як саме вплив власника нівелював це право? Чи вели мізочани боротьбу з власником за збереження норм магдебурзького права? Перелік можна продовжувати.

Унаслідок порівняльного аналізу дієвості магдебурзького права в Мізочі та в інших приватних містах Речі Посполитої того часу можна зробити висновок, що власник Мізоча зберігав контроль за міськими фінансами, а це негативно впливало і на збільшення доходів, і на їхнє використання для потреб міста. Зрештою у контексті отримання економічних привілеїв для свого містечка Ю. Карвицький намагався отримати для себе низку вигод, як-от: власнику надходило торгове мито від торгів і ярмарків; він мав монополію на пропінацію (продаж алкогольних напоїв); було збережено баналітетні права власника на млини (мельники давали чітко встановлену мірку за помел зерна); власники ґрунтів та іншої нерухомої власності сплачували Карвицькому податок за користування – чинші.

Надання привілею 1761 р. забезпечило сприятливі умови для організації у Мізочі єврейської громади. Властиво, євреї заповнили здебільшого нішу ремісничого і купецького прошарків населення містечка, для яких торги і ярмарки стали засобом заробітку. Натомість для власника постійне зростання мешканців єврейської національності сприяло збільшенню прибутків від ремісничої та торгівельної діяльності останніх.

За сприяння Ю. Карвицького луцький католицький єпископ Фелікс Турський 12 грудня 1774 рр. надав дозвіл на побудову в Мізочі синагоги, що дає підстави стверджувати: у 1770-х рр. у містечку вже була єврейська громада. Втім, про чисельність цієї громади та інтенсивність її економічної діяльності відомостей не збереглося. За переписом євреїв у кагалах Луцького повіту Волинського воєводства 1784 р. було встановлено, що у мізоцькій парафії дубенського кагалу знаходилося 16 будинків і проживало 37 єврейських сімей⁵³, що складало найбільшу кількість євреїв у парафіях кагалу. За переписом євреїв 1787 р. у Мізочі вже було нараховано 16 будинків і 86 сімей⁵⁴, а 1808 р. – 588 євреїв⁵⁵.

Із напливом польських колоністів від 1750-х рр.⁵⁶ та стрімким збільшенням євреїв у Мізочі після 1761 р. містечко набирало ознак типового полінаціонального населеного пункту східних воєводств Речі Посполитої загалом і Волині зокрема. Перед входженням Волині до складу Російської імперії 1795 р. у Мізочі проживали українці, основним заняттям яких було землеробство і промисли, євреї, які займалися торгівельною діяльністю, а також поляки – переважно службовці у маєтку Карвицьких.

У 1770-х рр. Мізоч мав статус адміністративно-господарського осередку Мізоцького ключа маєтків Ю. Карвицького, до

---

⁵³ Там же. – К., 1890. – Ч. V. – Т. 2. – Вып. 2: Переписи еврейского населения в Юго-Западном крае в 1765-1791 гг. / [под ред. И.М. Каманина]. – С. 419.

⁵⁴ Там же. – С. 533.

⁵⁵ Карліна О. Мізоч як типове приватне містечко Волинської губернії наприкінці XVIII – в 50-х роках XIX ст. / О. Карліна // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: зб. наук. праць. – Рівне, 2007. – Вип. 11. – С. 74. Загалом станом на 1808 р. у Мізочі було 136 дворів, у яких, окрім євреїв, мешкало 690 селян, тобто всього 1278 осіб (Там само).

⁵⁶ Aftanazi R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Wydanie drugie przejrzone i uzupełnione / R. Aftanazi. – Wrocław–Warszawa–Kraków, 1994. – Т. 5: Województwo wołyńskie. – S. 247.

якого у 1775 р. входили, окрім Мізоча, села Білашів, Будераж, Буща, Велика Мощаниця (Цяхлійська і Солтиська), Мала Мощаниця, Півче, Салтанівка, Стеблівка, Ступно та Суйми⁵⁷. Станом на 1798 р., вже за його спадкоємця Кшиштофа Карвицького, попри перераховані села, Мізоцький ключ формували ще чотири села – Борщівка, Мости, Святе і Хинівка⁵⁸.

Після приєднання Волині до Російської імперії власника Мізоча було позбавлено судової і поліцейської влади над його мешканцями, а збережено за ним лише економічну. Ті мешканці (здебільшого українці), які займалися сільським господарством, стали селянами-кріпаками.

У «Географічному і економічному описі Волинської губернії. 1798 р.» зазначено, що «Мізоч [лежить] по обидва боки річки Стубелки, в містечку – церква Різдва Богородиці, панський будинок дерев'яний, при ньому муровані господарські будівлі, на річці – два борошномельні млини, в кожному одні жорна, працюють тільки навесні і восени; дерев'яних яток 12; живуть [у містечку] вільні люди і селяни, перші займаються дрібною торгівлею і продажем напоїв, а інші – різними ремеслами; ярмарків буває на рік три: 1-й – 23-го квітня, 2-й – 14-го серпня, 3-й – 9 грудня, на які з'їжджаються з найближчих містечок і сіл мешканці з продуктами і приганяють на продаж різну худобу, торгівля триває по одному дню»⁵⁹. За часів Російської імперії Мізоч був типовим приватним містечком Волинської губернії, промис-

---

⁵⁷ Зберігся детальний опис маєтків, належних Ю. Карвицькому в Луцькому повіті Волинського воєводства: «Lustracya majątności dobr Buszczy z innemi w wojewodztwie wołyńskim J[asnie] W[ielmorznego] Karwickiego, regenta k[oronnego] leżących 1775 a[nno] spisanych». Див.: AGAD. – Archiwum Lubomirskich z Małej Wsi. – Sygn. 1649. – К. 152–172. Цей документ є надзвичайно цінним джерелом дослідження питань соціальної й економічної історії сіл сучасної Південної Здолбунівщини.

⁵⁸ Карліна О. Мізоч як типове приватне містечко Волинської губернії наприкінці XVIII – в 50-х роках XIX ст. – С. 73–74.

⁵⁹ Там само. – С. 74. Переклад О. Карліної.

лово-торгівельним центром маєтків Карвицьких, що втратило майже всі атрибути магдебурзького права, окрім права на торги і ярмарки.

Заснований з економічною метою, як, зрештою, всі приватні міста у Речі Посполитій XVI-XVIII ст., Мізоч, якому було надано магдебурзьке право і дозвіл на проведення торгів та ярмарків, слугував визначальним чинником інтенсифікації господарського життя у маєтках Ю. Карвицького. У другій половині XVIII ст. містечко перетворилося на: 1) ремісничо-торгівельне поселення із значною часткою землеробства; 2) шляхетську резиденцію і культурний центр локального значення⁶⁰; 3) адміністративно-господарський осередок маєтків Карвицьких.

---

⁶⁰ Детальніше про приватні міста як культурні осередки див.: *Wyrobisz A. Miasta prywatne w Polsce XVI-XVIII w. jako inwestycje kulturalne* / A. Wyrobisz // *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*. – Warszawa, 1978. – Nr 1. – S. 47–56.

Наукове видання

Редактор *Ольга Веремчук*

Технічне оформлення *Наталії Романів*

Відповідальний за випуск *Володимир Лапсюк*

Видано коштом

Міщенко Сергія Олександровича

Фелонюк Андрій Васильович.

Ф - 384. Юзеф Дунін-Карвицький та магдебурзьке право Мізоча на Волині. – Рівне: ФОП Лапсюк В. А., 2011. - 28 с.

ISBN 978-966-8883-80-4

Автор знайомить читача з історією розвитку містечка Мізоч, ключову роль в якому відіграла родина власників Дунін-Карвицьких. За роки володіння Мізочу надано магдебурзьке право, його перетворено на адміністративно-господарський осередок їхніх маєтків та центр громадсько-культурного життя Волині другої половини XVIII – початку XX ст.

ББК 63.3 (4 Укр-4Рів) 5

*Підприсмець Лапсюк В. А. Св. РВ № 30 від 08.06.2005 р.
33016, м. Рівне, вул. Шухевича, 18/89. Тел.: 23-17-09.*

*Здано до набору 29.08.2011. Підписано до друку 31.08.2011.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Суг.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 1,75. Облік.-вид. арк. 1,25.*

Наклад 500. Зам. 86. Ціна договірна.

*Віддруковано ФОП Лапсюк В. А. Св. ВОО № 735606 від 09.02.2001 р.
33016, м. Рівне, вул. Шухевича, 18/89. Тел.: 23-17-09.*